

Narcís Oller

La febre d'or

Pròleg i edició de Gemma Bartolí. Barcelona: Barcino, 2023. «Imprescindibles. Biblioteca de Clàssics Catalans, 7»

<https://doi.org/10.60940.anuariverdaguer.2024.32.431738>

Rebut 28-05-2024, Acceptat 26-07-2024

La recent publicació de *La febre d'or* per part de l'Editorial Barcino és una mostra de la bona salut de què gaudeix actualment la literatura de Narcís Oller. I, a més, apareix en una col·lecció, «Imprescindibles. Biblioteca de Clàssics Catalans», que intenta aplegar el cànon dels «clàssics de la literatura fins al segle XX per als lectors del segle XXI», com s'indica a la pàgina web de l'editorial. Es tracta de volums de bella factura (enquadernats en cartoné i no en rústica) i avalats pel rigor de Barcino (només cal pensar en la centenària col·lecció «Els Nostres Clàssics», que forma part del seu catàleg). A més, no contenen únicament el text (editat de manera rigorosa) sinó que aquest va acompanyat d'un estudi introductori.

La febre d'or és el setè volum de la col·lecció i el tercer dedicat a la literatura vuitcentista, que comptava amb els precedents de *La punyalada*, de Marià Vayreda, i *La fabricant*, de Dolors Monserdà. Cal recordar que la novel·la d'Oller es va publicar per primera vegada en tres volums entre 1890 i 1892 (dividits en dues parts desiguals, «La pujada» i «L'estimbadà») i la seva aparició pot considerar-se com el punt culminant de la narrativa de l'autor i, paral·lelament, del realis-

me a Catalunya. Va ser reeditada diverses vegades: del 25 de setembre de 1922 a 13 de juny de 1923 com a fulletó a *La Veu de Catalunya*, el 1928 dins les primeres *Obres completes* amb una important revisió del text primigeni a càrrec d'Emili Guanyavents, el 1948 en una nova edició de les *Obres completes*, el 1955 a la «Biblioteca Selecta» per tal de commemorar el vint-i-cinquè aniversari de la mort de l'autor, el 1980 a la col·lecció «Les Millors Obres de la Literatura Catalana» (coneguda popularment com la MOLC) i el 2012 a la «Biblioteca Narcís Oller». A més, la novel·la va ser traduïda al castellà el 1986 per Enrique Sordo i prologada per Camilo José Cela per a la «Biblioteca de Cultura Catalana», fruit de la coedició entre Alianza Editorial i Enciclopèdia Catalana; val a dir que el 1905 Just Solsona i Jofre havia començat a traduir-la per al *Diario Español* de Buenos Aires sense permís d'Oller i amb una notable imperícia, cosa que explica perquè la versió va restar inacabada. Amb posterioritat ha estat traduïda al francès, a l'holandès i al polonès. Per últim, cal fer esment de l'adaptació cinematogràfica —i posterior sèrie televisiva— que va endegar el 1993 Gonzalo Herralde, coproduïda per Televisió Espanyola i Televisió de Catalunya; i de l'exposició *La febre d'or. Escenes de la nova burgesia*, comissariada per Miquel-Àngel Codes Luna.

L'estudi introductori del volum està signat per Gemma Bartolí, doctora en Filologia Catalana i membre numerària de la Societat Verdaguer. La primera part té com a eix vertebrador mostrar (i demostrar) com Oller és «el

creador de la novel·la catalana moderna» (p. 9). L'afirmació no és gratuïta ja que, abans de la seva aparició, «només hi havia hagut alguns intents romàntics de fer novel·la històrica i alguns acostaments realistes que es trobaven sobretot en el quadre de costums» (p. 9). És cert, però, potser caldria haver fet esment de la novel·la *Judita* (1874), de Martí Genís i Aguilar, que tot i el seu innegable romanticisme sobresurt, qualitativament, entre els productes (i subproductes) narratius de l'època. La formació d'Oller (lectura de clàssics llatins i grecs però també d'autors castellans i francesos), la coneixença dels escriptors més destacats del moment (Emile Zola, Edmond de Goncourt, Benito Pérez Galdós...) o l'amistat amb els crítics més representatius de la Renaixença (Josep Yxart i Joan Sardà) expliquen la modernitat de bona part de les seves novel·les i contes. Seguidament Bartolí efectua un sintètic repàs per la trajectòria narrativa d'Oller, paral·lela al seu encimbellament a les darreres dècades del segle XIX i a la posterior marginació durant el Noucentisme. L'estudiosa posa de relleu com la proposta realista d'Oller anava íntimament relacionada amb el fet d'escriure en català davant dels retrets que li arribaven de part dels escriptors espanyols amb Galdós al capdavant («es tontísimo que usted escriba en catalán», li havia etzibat en una carta del desembre de 1884); una escriptura en què l'ús dels col·loquialismes i castellanismes, lligats al model realista de què va servir-se, li va costar, anys després, l'animadversió del moviment noucentista. Gaziel, en el pròleg a les

pòstumes *Memòries literàries* (1962), encara es feia ressò d'aquests prejudicis i gosava afirmar que «sovint la prosa d'Oller fa l'efecte d'una traducció defectuosa del castellà al català. Fins al punt que si us preneu la pena de posar en castellà algun dels seus paràgrafs en català més abruptes, no solament veureu que hi reeixiu amb gran facilitat, sinó que, un cop traduït, el fragment llisca molt millor i sona més bé que en l'idioma original». No cal dir com era d'erroni el que afirmava Gaziel; els treballs sobre la llengua olleriana de Jordi Ginebra i Pere Navarro ho evidencien. Per tot plegat, Bartolí considera Oller un escriptor europeu ja que segueix les pautes temàtiques i formals del que es realitza al continent (encertadament posa en relació *La febre d'or* amb *L'argent*, d'Emile Zola, i *La bolsa*, de Julián (i no Juan, com apareix esmentat erròniament) Martel. Una prova més del coneixement que tenia l'autor vallenc de la literatura coetània és que, seguint de prop els models de Zola i de Balzac, va articular *La febre d'or* com una mena de *corpus* total de la seva narrativa. Per aquesta raó hi recupera personatges de novel·les anteriors com Lluís Oliveras i Tomàs Llassada, de *La Papallona*, i Josep Rodon i Montserrat Montellà, de *Vilaniu*; i localitza l'acció en els dos indrets recurrents de la seva narrativa: Barcelona i Vilaniu. No és cap casualitat que sigui justament Rodon qui obri la novel·la amb la seva entrada a la majestuosa seu de la Borsa de Barcelona, al Pla de *Palàcio*, quan enmig de l'admiració per la grandiositat de la plaça, recorda «amb tristor son pas per allí, abans de la revolució,

quan el portaren pres a la Ciutadella» (p. 42).

La segona part de l'estudi de Bartolí està dedicat a l'anàlisi de *La febre d'or*, la novel·la sobre la transformació de Barcelona en una gran ciutat moderna i cosmopolita, producte de la industrialització. En són prova la descripció de la Llotja i la sessió a la Borsa (capítol I), el debut del tenor Massini al Liceu (VIII) o les inauguracions de la torre de Pedralbes (XIII) i de l'Hipòdrom de Montjuïc (XIV). Bartolí posa especial èmfasi en els personatges que hi desfilen, ficticis però que coexisteixen amb els reals (la coneguda identificació del protagonista, Gil Foix, amb l'empresari i polític català Francesc Gumà i Ferran) i en la seva construcció per part d'Oller, que es distancia dels esquemes realistes en tant que esdevenen models de comportament. Els positius són aquells que es mantenen al marge dels tripijocs borsaris: la Caterina, que no s'adapta al nou estat social; la Del-fineta, que aviat menysprea la riquesa d'aquesta nova manera de viure; la senyora Mònica, representant del seny i dels costums tradicionals (en el primer àpat de la família Foix, no entén la predilecció dels nous rics per les ostres); *mademoiselle* Blanche, prototipus de la noia víctima; o en Francesc, l'artista que verbalitza la tesi de la novel·la, «la societat té drets superiors a l'individu», i que oferirà a Foix la possibilitat de reparar el mal que ha fet. Uns personatges que es contraposen als negatius, caracteritzats per la insensibilitat, la grolleria, i que, delerosos de riqueses, deixen enrere els seus principis i la seva moral: la família Balenyà, en Jordi, la

Pauleta i l'Eladi, en Josep Rodon i en Tomàs Llassada.

Com bé reporta Bartolí, Yxart va ser crític amb el fet que l'obra no anés més enllà d'exposar les conseqüències de la febre d'or en l'àmbit personal. El crític, tanmateix, va obviar el fet que en aquesta anàlisi social i moral de la classe menestral, de qui Oller critica el desig d'ostentació i d'aparença, no hi falten els polítics, personatges cabdals de l'inestable segle XIX. Els polítics, progressistes o moderats, carlins, republicans o monàrquics, també són víctimes d'aquesta febre. I és que Foix, tot i mantenir-se ferm en la seva intenció de lluitar amb armes netes i justes en aquesta batalla pel diner, a fi de mantenir el seu honor i bon nom, quan entra en el joc de la política per concretar els grans projectes que l'havien de fer passar a la història, ho fa sense cap mena de vergonya, utilitzant les influències i els contactes a Madrid. Altrament, els càrrecs polítics es compren i s'ofereixen amb molta facilitat: Foix, encogat per la vanitat, accepta la candidatura a Vilaniu, cosa que l'enemista amb Rodon i aquest es val de la murmuració i el descrèdit per posar-li els partits del poble en contra. Però les tornes canvien aviat ja que Foix, com s'exposa al capítol VIII de la segona part, respon les acusacions «llençant l'or a grapats, pagant religiosament el dividend promès, començant a corre-cuita, amb uns plans més o menys engiponats, les obres del canal de la Solana i l'hospital que regalava al poble» (p. 413). I, d'aquesta manera, «passà a ésser l'ídol del districte; la coalició sofrí una gran desbandada, i sos factors quedaren

més moixos que polls mullats» (p. 413). Un episodi, com tants d'altres de la novel·la, d'una innegable actualitat.

Quant als criteris d'edició, Bartolí parteix de l'edició de 1928, la darrera publicada en vida d'Oller, per a les *Obres completes* de l'editorial Gustau Gili. De fet, el text és el mateix que es va publicar el 2012 per Cossetània amb les modificacions ortogràfiques necessàries per adaptar-lo a la normativa actual. Respecte al text de 1928, que Bartolí ha tingut al davant, n'assenyala els canvis que hi ha efectuat: la regularització ortogràfica de mots com «envegeta» o l'eliminació de bona part de les cursives per no enfarfegar la lectura, però també el que hi ha mantingut: la preposició davant del complement directe o les vacil·lacions en determinades grafies («atmòsfera» / «atmosfera»). Hi ha una afirmació de Bartolí que convida a la reflexió: «sigui com sigui, és molt important que Oller faci aquests canvis, perquè ens acosta la lectura d'una novel·la moderna —no ho oblidem— a una llengua moderna. Si no els hagués fet, probablement *La febre d'or* no ens hauria arribat amb tanta força, i no ens trobaríem amb una novel·la tan fàcil de llegir tot i tractar-se d'una novel·la del segle XIX» (p. 26). Més que realitzar aquests canvis, el que va fer Oller fou beneir la profunda revisió, més enllà de l'ortogràfica, que va dur a terme de *La febre d'or*, i de tota l'obra literària, Emili Guanyavents. Sens dubte que la llengua olleriana d'aquests textos no sembla massa vuitcentista i potser això és bo des de la perspectiva del públic actual —el cas contrari seria el de Carles Bosch de la

Trinxera, un narrador coetani dotat d'un ric i variat lèxic, traspasat abans de l'acceptació de les normes fabrianes— però qui signa aquesta ressenya encara s'estima més llegir Oller en el seu llenguatge original, net dels canvis —i, de vegades, de les innecessàries manipulacions— de què va ser objecte per part del seu revisor.

Joan Sardà a la crítica de *La febre d'or*, publicada el 4 de març de 1891 a *La Vanguardia*, interpel·lava el lector vuitcentista: «Tú, lector, has conocido a un Gil Foix, a un Eladi; yo les he conocido». Malgrat que hagin passat més de cent trenta anys de la seva publicació, la novel·la encara continua interpel·lant els lectors d'aquest segle i gaudint d'una envejable modernitat. I, en aquest fet també consisteix el seu classicisme, com bé demostra aquesta nova i acurada edició.

Josep CAMPS ARBÓS
(Universitat Oberta de Catalunya)
jcampsar@uoc.edu

Rafael Ferrer i Bigné

Escrips valencians

Introducció i edició Rafael Roca.
València: Institució Alfons el Magnànim. Centre Valencià d'Estudis i Investigació [75 anys], 2023. Biblioteca d'Autors Valencians - 71, 170 p.

<https://doi.org/10.60940.anuariverdaguer.2024.32.431741>

Rebut 05-03-2024, Acceptat 28-06-2024

Darrere de la portada, els crèdits i el sumari hi ha la Introducció (p. 11-48). La presentació de l'autor —UN ES-